

ИЗСЛЕДВАНЕ НА ВЛИЯНИЕТО НА ПОЛОВИТЕ СТЕРЕОТИПИ ВЪРХУ ЛИДЕРСКИТЕ СТИЛОВЕ В СЪВРЕМЕННОТО БЪЛГАРСКО СЕМЕЙСТВО

Милена Ст. Шипкалиева,
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”

Юрий П. Янакиев, катедра „Психология“,
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”

Резюме. Статията е посветена на изследване на влиянието на половите стереотипи върху лидерските стилове в съвременното българско семейство. В изследването участваха 160 изследвани лица в зряла възраст ($N=160$), от които 95 ($N=95$) са от женски пол а 65 ($N=65$) са от мъжки. Използвани са авторски въпросник за измерване на лидерски качества и умения и въпросник с пословици на И. С. Клецина, който включва 15 твърдения, касаещи съпругеските отношения. Резултатите разкриват актуални тенденции, които настъпват в семейната среда в контекста на глобалните социални промени. Насочването на изследователските интереси в посока на преодоляване на половите стереотипи може да послужи за развитие на психологическа резилиентност в семейството за по успешна адаптацията към новите условия на семейно съжителство.

Ключови думи: лидерство, семейството, полови стереотипи, полови идентичности, психологически резилиънс

STUDY OF THE INFLUENCE OF GENDER STEREOTYPES ON LEADERSHIP STYLES IN THE MODERN BULGARIAN FAMILY

Milena St. Shipkalieva,
Plovdiv University Paisii Hilendarski

Youri Ianakiev,
Department of Psychology, Plovdiv University Paisii Hilendarski

Abstract. The article is dedicated to the study of the influence of gender stereotypes on leadership styles in the modern Bulgarian family. 160 adult subjects ($N=160$) participated in the study, of which 95 ($N=95$) were female and 65 ($N=65$) were male. An author's questionnaire for measuring leadership qualities and skills and a questionnaire with proverbs

by I. S. Kletsina, which includes 15 statements concerning marital relations, were used. The results reveal current trends that occur in the family environment in the context of global social changes. Directing research interests in the direction of overcoming gender stereotypes can serve to develop psychological resilience in the family for more successful adaptation to the new conditions of family coexistence.

Key words: leadership, family, gender stereotypes, gender identities, psychological resilience

Управлявай семейството така, все едно готвиш малка риба. Много деликатно.

Китайска поговорка

Увод

Темата за лидерството набира все повече популярност поради своя универсален характер: в действителност от развитието на лидерски умения и способности зависи до голяма степен успешната реализация на индивида в неговия личен, семеен и социален живот. Какво е лидерство? Проф. Уорън Бенис предлага следната, често цитирана дефиниция: „Лидерство е съвкупност от самопознание, изграждане на визия, която се комуникира умело, изграждане на доверие сред колегите и предприемане на ефективни действия за разгръщане на собствения потенциал.“¹ Джон Максвел от своя страна твърди, че „Лидерството е влияние - нито повече, нито по-малко“.

Актуални теми и въпроси, свързани с темата за лидерството, са „Лидерът: жена или мъж?“, „Лидерът ражда ли се или се изгражда?“, „Защо се нуждаем от лидери?“ и „Кой е лидерът в семейството – съпругът или съпругата?“ Много често отговорите на тези въпроси се влияят от разпространени стереотипи и предразсъдъци за лидерство: по-лесно е да си представим лидера като възрастен мъж с костюм и посивяла коса отколкото като руса жена с тротинетка. Стереотипите се появяват и развиват от фундаменталната когнитивна нужда да опростят заобикалящата социална среда като категоризират индивидите в групи. Половите стереотипи от своя страна представляват нагласи относно поведения и характеристики, разглеждани като типични или нормативни за мъжете и жените в дадена социална група или система: жените са определяни като по-емоционални, с по-богат речник, старателни, грижовни, а мъжете- като амбициозни, с чувство за хумор, стратегии. Преодоляването на стереотипното мислене и категоризацията е механизъм, който помага за изграждане на обективно социално познание за човек или група от хора и преодоляване на склонността да се изхожда от една единствена черта – груповата принадлежност към мъжете или жените, към младите или старите, към хората с различен цвят на косата или кожата...

Промените в социалната структура на съвременното семейството като обществена единица настъпват изключително динамично като провокират радикални промени в ценностите, нормите, моделите на поведение, статусите и ролите. Съвременното българско общество преминава през турбулентни процеси, свързани с преосмислянето на традиционните ценности в контекста на европейския и световен културен контекст. Адаптацията към новите модели на семейното приобщаване и функциониране, свързана с преодоляването на ежедневния стрес и кризи, до голяма степен се определя от

¹ Inc.com: <https://www.inc.com/will-yakowicz/7-leadership-lessons-from-late-warren-bennis.html> (14.01.2023)

лидерските умения и способности на партньорите. От тях зависи динамиката на развитие в семейството, което може да доведе до по-високо ниво на психологическа резилиентност или разпад. Пембертън дефинира резилиенс като „...способност да запазиш гъвкавостта на своите мисли, чувства и поведения, когато попаднеш в трудни житейски и професионални ситуации и си подложен на натиск в продължителен период от време, така че след изпитанията да си по-силен, по-мъдър или по-способен“ (Pemberton, 2015). В тази връзка факторите, от които зависи нивото на психологическия резилиенс в семейния живот на хората, варират в зависимост от:

- o Взаимопомощ и емоционално споделяне между партньорите
- o Възраст на родителите
- o Брой деца и период между ражданията
- o Достатъчна жилищна площ
- o Духовност и позитивни взаимоотношения
- o Стил на възпитание

Психологическите изследвания показват, че ресурсите и уменията, свързани с по-високите нива на положителна социална адаптация (т.е. по-солидна резилиентност в семеен план), зависят от лидерските умения и способности на партньорите (Forbes & Fikretoglu, 2018; Belsky & Pluess, 2009; Bonanno et al., 2011; Davydov et al., 2010).

В някои европейски държави като Дания, Финландия, Норвегия, Швеция и Франция се признава равенството между партньорите без особен фокус върху мъжкото лидерство в семейството. В други културни пространства, като близкия изток, се наблюдава по-категорично изразен модел на лидерска позиция при мъжете. Тези социокултурни различия влияят силно на разпределението на ролите и отговорностите в семейството.

Структурите на семействата се различават в зависимост от разпределението на основните отговорности и роли. Понякога това разпределение е равномерно и балансирано, но се случва то да се концентрира в ръцете на само един от членовете на семейството.

Ангажиментите в семейството са свързани с изпълнението на лидерски и мениджърски функции: управление на семейните дела, вземане на стратегически решения, справяне с конфликти, стил на възпитание на децата и семейно счетоводство. Съществуват писани и неписани социални правила и норми, с които и мъжете и жените трябва да се съобразяват. Често се случва хората да не осъзнават, че са силно повлияни от половите стереотипи. Изискванията на половите норми понякога се превръщат в принуда и догма, което може да накръни правата както на мъжете, така и на жените по време на

Материали и методи

Основната цел е ориентирана изследване на влиянието на половите стереотипи върху лидерските стилове в съвременното българско семейство.

Изследвани лица

В изследването участваха общо 160 (N= 160) изследвани лица. От тях 95 са от женски пол на възраст от 20-80 г., от мъжки пол 65 (N=65) на възраст 20-80 г. 46% от жените са в брачни отношения, 40% съжителстват без сключен брак, 7.4% са разведени, 4.2% са вдовици. Съответно 39.1% от мъжете са в брачни взаимоотношения, 51.6% съжителстват без брак, 7.8% са разведени а 1.6% е вдовец.

Инструментариум

Изследователският инструментариум включва два въпросника:

1. Авторски въпросник. Въпросника съдържа 16 айтема, като всеки един от тях измерва лидерските качества на изследваните лица.
2. Въпросник с пословици (Автор: И. С. Клецина), българска адаптация. Въпросникът включва 15 твърдения, касаещи съпругеските отношения. Изхождайки от характера на разпределяне на семейните роли, се определят три типа семейства: традиционни, егалитарни и неопределени (смесени). Традиционните семейства разделят семейни задължения на на „мъжки” и „женски”, като по-голямата част от дейностите се извършват от жената. Егалитарните семейства разпределят равномерно съвместните дейностите без да ги делят на „мъжки” и „женски”. В тези семейства е присъща взаимозаменяемостта на съпрузите по отношение на техните домашни задължения. В семействата от неопределен (смесен) тип, не съществува полово дефиниран модел/стил на разпределение на ролите.

Данните са обработени чрез Софтуер Microsoft Excel | Microsoft 365. На получените данни е направен корелационен анализ, в който се посочва стойността на корелационния коефициент, неговата статистическа значимост и размера на извадката (Ганева, 2016, с. 280). Корелационния анализ е изчислен чрез коефициентът на корелация на Пийърсън в софтуерна среда Microsoft Excel. Колкото коефициентът на корелация е по-близо до +1 или -1, той показва положителна (+1) или отрицателна (-1) корелация между масивите. Положителната корелация означава, че ако стойностите в един масив се увеличават, стойностите в другия масив също се увеличават. Коефициентът на корелация, който е по-близо до 0, показва никаква или слаба корелация.

Формула:
$$CORREL(X, Y) = \frac{\sum(x-\bar{x})(y-\bar{y})}{\sqrt{\sum(x-\bar{x})^2 \sum(y-\bar{y})^2}}$$

където \bar{x} и \bar{y} са средните стойности на извадките **AVERAGE (масив1)** и **AVERAGE(масив2)**.

Положителна корелация	Отрицателна корелация	
0 ≤ r < 0.3	-0.3 < r ≤ 0	слаба
0.3 ≤ r < 0.5	-0.5 < r ≤ -0.3	умерена
0.5 ≤ r < 0.7	-0.7 < r ≤ -0.5	значима
0.7 ≤ r < 0.9	-0.9 < r ≤ -0.7	силна
0.9 ≤ r	r ≤ -0.9	много силна

Резултатите от корелационния анализ са представени чрез дескриптивен статистически анализ за прегледност и опростяване на изложението.

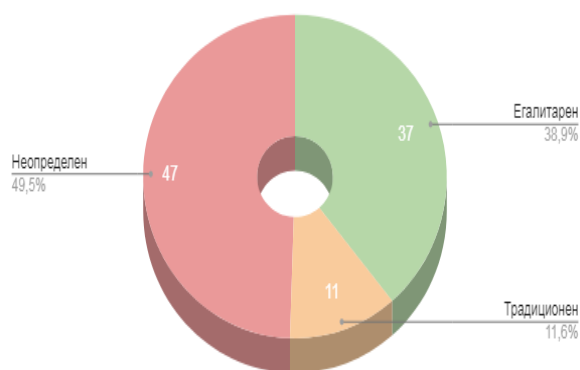
Хипотези

1. Очакваме, че традиционните брачни отношения, съпруг-лидер (водач), съпруга последовател ще са заменени в съвременните български семейства с егалитарен стил на ръководство (и двамата са лидери), или съпругата (жената) е лидер.
2. Допускаме, че съществува зависимост между това кой, според изследваните лица, трябва да бъде лидер, и възрастта участниците.
3. Предполагаме, че съществува връзка между стила на лидерство и местоживеенето на изследваните лица.
4. Допускаме, че съществува корелация между типа полова идентичност (традиционна, егалитарна, неопределена) и възрастта на участниците.
5. Очакваме, че не съществува зависимост между типа полова идентичност (традиционна, егалитарна, неопределена) и местоживеенето на изследваните лица.

Резултати и дискусия

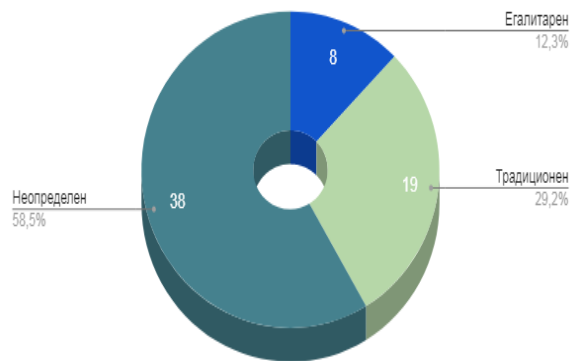
Резултатите от анализа на въпросника с пословиците, показва, че 49% (N=47) принадлежат към неопределен тип на полова идентичност; 38.9% (N=37) принадлежат към егалитарен тип и едва 11,6% (N=11) принадлежат към традиционен тип на полова идентичност. По същия показател при мъжете се установи, че 58.5% (N=38) принадлежат към неопределен тип на полова идентичност; 12.3% (N=8) принадлежат към егалитарен тип; 29.2% (N=19) принадлежат към традиционен тип на полова идентичност.

3. Стереотипи жени

Фиг.1. Полова идентичност жени

3. Стереотипи мъже

Фиг.2. Полова идентичност мъже

Корелация между неопределен тип на полова идентичност, възрастта на изследваните лица и местоживеенето им.

КОРЕЛАЦИЯ МЕЖДУ	НЕОПРЕДЕЛЕН	МЕСТОЖИВЕЕНЕ	ВЪЗРАСТ
НЕОПРЕДЕЛЕН	1		
МЕСТОЖИВЕЕНЕ	-0,26473093	1	
ВЪЗРАСТ	-0,091469568		1
	НЕОПРЕДЕЛЕН	ВЪЗРАСТ	МЕСТОЖИВЕЕНЕ
Извадково средно	31,18421053	39,81578947	2,973684211
Стандартна грешка на	0,611477774	1,903749114	0,201300332
Медиана	32,5	37,5	3
Мода	33	31	3
Стандартно отклонен	3,769402155	11,73549769	1,240898587
Извдкова дисперсия	14,2083926	137,7219061	1,539829303
Ексцес	-0,903114182	0,316513494	-0,715374776
Асиметрия	-0,633755818	0,887844018	0,141817813
размах – разликата м	12	46	4
Минималната стойно	24	22	1
Максималната стойно	36	68	5
сумата от стойностите	1185	1513	113
Обема на извадката	38	38	38

Таблица.1. Корелация и дескриптивна статистика за променливите неопределен тип полова идентичност и възраст и местоживееене при мъжете, за извадка (N=38).

Корелационният анализ между променливите неопределен тип полова идентичност и възраст при мъжете показва слаба отрицателна корелация. Данните потвърждават хипотеза №4 за зависимост между типа полова идентичност (неопределена) и възрастта на мъжете. Корелационен анализ на данните между променливите неопределен тип полова идентичност и местоживееене при мъжете показват слаба отрицателна корелация. Не се потвърждава изведената хипотеза №5. Установено е съществуването на зависимост между двете променливи.

КОРЕЛАЦИЯ МЕЖДУ	НЕОПРЕДЕЛЕН	МЕСТОЖИВЕЕНЕ	ВЪЗРАСТ
НЕОПРЕДЕЛЕН	1		
МЕСТОЖИВЕЕНЕ	-0,118760839	1	
ВЪЗРАСТ	0,181201467		1
	НЕОПРЕДЕЛЕН	ВЪЗРАСТ	МЕСТОЖИВЕЕНЕ
Извадково средно	28,91666667	38,72916667	2,6875
Стандартна грешка на	0,559281243	1,736074172	0,155160207
Медиана	28	38	2
Мода	25	30	2
Стандартно отклонен	3,874814111	12,02787469	1,074981445
Извдкова дисперсия	15,0141844	144,6697695	1,155585106
Ексцес	-1,30904562	-0,750553917	-0,486866521
Асиметрия	0,331417144	0,340877958	0,560885879
размах – разликата м	12	46	4
Минималната стойно	24	20	1
Максималната стойно	36	66	5
сумата от стойностите	1388	1859	129
Обема на извадката	48	48	48

Таблица.2. Корелация и дескриптивна статистика за променливите неопределен тип полова идентичност и възраст и местоживееене при жените, за извадка (N=48).

Корелационният анализ между променливите неопределен тип полова идентичност и възрастта при жените демонстрира слаба положителна корелация, което потвърждава хипотеза №4. Променливите неопределен тип полова идентичност и местоживееене показват слаба отрицателна корелация при жените, което не потвърждава хипотеза №5.

Корелационният анализ между променливите егалитарен тип полова идентичност и възрастта при мъжете, демонстрира умерена положителна корелация, което потвърждава хипотеза №4 относно съществуването на зависимост между типа полова идентичност (егалитарен) и възрастта на изследваните лица от мъжки пол.

КОРЕЛАЦИЯ МЕЖДУ	ЕГАЛИТАРЕН	МЕСТОЖИВЕЕНЕ	ВЪЗРАСТ
ЕГАЛИТАРЕН	1		
МЕСТОЖИВЕЕНЕ	0,369993395	1	
ВЪЗРАСТ	0,363395072		1
	ЕГАЛИТАРЕН	ВЪЗРАСТ	МЕСТОЖИВЕЕНЕ
Извадково средно	20,375	33,75	3,375
Стандартна грешка на средно	0,905094707	2,483876578	0,419927715
Медиана	20	34	3
Мода	23	#N/A	3
Стандартно отклонение	2,55999442	7,025463889	1,187734939
Извдкова дисперсия	6,553571429	49,35714286	1,410714286
Ексцес	-0,751467455	-0,848466012	-1,229290178
Асиметрия	-0,420428369	0,315989249	0,394325716
размах – разликата между ма	7	20	3
Минималната стойност в изва	16	25	2
Максималната стойност в изва	23	45	5
сумата от стойностите на вари	163	270	27
Обема на извадката	8	8	8

Таблица.3. Корелация и дескриптивна статистика за променливите егалитарен тип полова идентичност и възраст и местоживееене при мъжете, за извадка (N=8).

Резултатите получени на базата дадени отговори от мъжете и извършения корелационен анализ между променливите егалитарен тип полова идентичност и местоживееенето показват, умерена положителна корелация. Не се потвърждава изведената хипотеза №5.

КОРЕЛАЦИЯ МЕЖДУ	ЕГАЛИТАРЕН	МЕСТОЖИВЕЕНЕ	ВЪЗРАСТ
ЕГАЛИТАРЕН	1		
МЕСТОЖИВЕЕНЕ	-0,219981971	1	
ВЪЗРАСТ	0,024885673		1
	ЕГАЛИТАРЕН	ВЪЗРАСТ	МЕСТОЖИВЕЕНЕ
Извадково средно	18,36111111	39,47222222	2,944444444
Стандартна грешка на	0,658464758	1,640018443	0,182332526
Медиана	20	38,5	3
Мода	23	38	2
Стандартно отклонен	3,950788549	9,840110659	1,093995154
Извдкова дисперсия	15,60873016	96,82777778	1,196825397
Ексцес	-0,810034014	-0,425228984	-0,504865223
Асиметрия	-0,649777614	0,050489122	0,3925028
размах – разликата м	13	39	4
Минималната стойно	10	21	1
Максималната стойно	23	60	5
сумата от стойностите	661	1421	106
Обема на извадката	36	36	36

Таблица.4. Корелация и дескриптивна статистика за променливите егалитарен тип полова идентичност и възраст и местоживееене при жените, за извадка (N=36).

Корелационният анализ между променливите егалитарен тип полова идентичност и възраст при жените показва слаба положителна корелация. На това основание можем да заключим, че хипотеза №4 не се потвърждава.

Корелационният анализ между променливите егалитарен тип полова идентичност и местожиивенето разкриват слаба отрицателна корелация. Хипотеза №5 не се потвърждава.

Корелация между традиционен тип на полова идентичност, възраст и местожиивене.

КОРЕЛАЦИЯ МЕЖДУ	ТРАДИЦИОНЕН	МЕСТОЖИВЕЕНЕ	ВЪЗРАСТ
ТРАДИЦИОНЕН	1		
МЕСТОЖИВЕЕНЕ	0,162204113	1	
ВЪЗРАСТ	0,298988493		1
	ТРАДИЦИОНЕН	МЕСТОЖИВЕЕНЕ	ВЪЗРАСТ
Извадково средно	41,73684211	2,315789474	45,63157895
Стандартна грешка на средното	0,819506717	0,242460964	2,842051115
Медиана	41	2	46
Мода	37	2	58
Стандартно отклонение	3,572146962	1,056862841	12,3882136
Извдкова дисперсия	12,76023392	1,116959064	153,4678363
Ексцес	-1,030190226	-1,067617793	-0,963686411
Асиметрия	0,346922183	0,229045429	-0,028637181
размах – разликата между максималната имини	11	3	42
Минималната стойност в извадката	37	1	26
Максималната стойност в извадката	48	4	68
сумата от стойностите на вариантите в извадката	793	44	867
Обема на извадката	19	19	19

Таблица.5. Корелация и дескриптивна статистика за променливите традиционен тип полова идентичност и възраст и местожиивене при мъжете, за извадка (N=19).

Корелацията между променливите традиционен тип полова идентичност и възраст при мъжете демонстрира умерена положителна корелация, което потвърждава хипотеза №4: съществува зависимост между типа полова идентичност (традиционен) и възрастта на изследваните лица. Сравнението между променливите традиционен тип полова идентичност и местожиивенето показват слаба положителна корелация. Следователно хипотеза №5 не се потвърждава.

КОРЕЛАЦИЯ МЕЖДУ	ТРАДИЦИОНЕН	МЕСТОЖИВЕЕНЕ	ВЪЗРАСТ
ТРАДИЦИОНЕН	1		
МЕСТОЖИВЕЕНЕ	-0,304102871	1	
ВЪЗРАСТ	0,334748827		1
	ТРАДИЦИОНЕН	ВЪЗРАСТ	МЕСТОЖИВЕЕНЕ
Извадково средно	40,27272727	47,72727273	2,181818182
Стандартна грешка на средното	0,915432427	3,346887045	0,377026206
Медиана	39	48	2
Мода	39	48	2
Стандартно отклонение	3,036145882	11,10036854	1,250454463
Извдкова дисперсия	9,218181818	123,2181818	1,563636364
Ексцес	-0,442911663	2,384866667	1,821930773
Асиметрия	0,888051026	-1,020535158	1,463033976
размах – разликата между максималн	9	43	4
Минималната стойност в извадката	37	22	1
Максималната стойност в извадката	46	65	5
сумата от стойностите на вариантите	443	525	24
Обема на извадката	11	11	11

Таблица.6. Корелация и дескриптивна статистика за променливите традиционен тип полова идентичност и възраст и местоживееене при жените, за извадка (N=11).

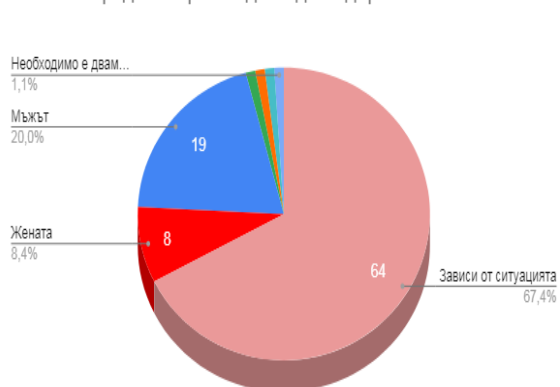
Сравнението между променливите традиционен тип полова идентичност и възрастта при жените показва умерена положителна корелация. Потвърждава се хипотеза №4, свързана със съществуването на зависимост между типа полова идентичност (традиционен) и възрастта на изследваните лица.

Съответно корелационният анализ между променливите традиционен тип полова идентичност и местоживееене показват умерена отрицателна корелация. Хипотеза №5 не се потвърждава.

Изследване на лидерската позиция в съвременното българско семейство

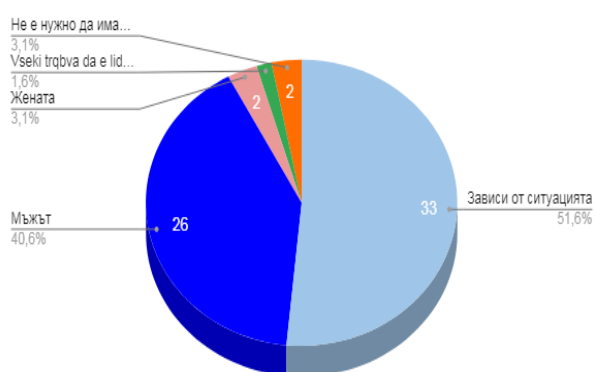
Кой според Вас трябва да бъде лидерът в семейството?

1. Кой според Вас трябва да бъде лидерът в семейството?

Фиг.1 Отговори жени

1. Кой според Вас трябва да бъде лидерът в семейството?

Фиг.2 Отговори мъже

Данните фиг.1 показват, че 20% от изследваните жени смятат, че мъжът трябва да бъде лидер в семейството. 8.4% от тях са посочили, че лидерската позиция в семейството трябва да се заема от жената. Най-голям процент от извадката 67.4 % , вярват, че заемането на лидерската позиция зависи от ситуацията.

40.6% от мъжете афишират нагласи, че мъжът трябва да бъде лидер в семейството (фиг.2). 51.6% от тях мислят, че лидерската роля трябва да се диктува от ситуацията. Едва 3.1% от мъжете преценяват, че жената трябва да упражнява лидерската роля.

Обобщени данни на резултатите от айтем „Кой според изследваните лица трябва да бъде лидер в семейството и възрастта и местоживеенето на изследваните лица?“

Корелация между отговор: „Зависи от ситуацията“, „Възрастта“, и „Местоживеенето“.

Корелация между	Зависи от ситуацията	възраст	местоживеене
Зависи от ситуацията	1		
възраст	-0,255980291	1	
местоживеене	-0,095462808		1
Дескриптивен анализ	Зависи от ситуацията	Възраст	местоживеене
Извадково средно	1,00030303	38,90909091	2,696969697
Стандартна грешка на средн	0,00030303	1,698017804	0,228154854
Медиана	1	37	2
Мода	1	35	2
Стандартно отклонение	0,001740777	9,75436965	1,31064985
Извдкова дисперсия	3,03030303	95,14772727	1,71780303
Ексцес	33	1,184649129	-0,972089386
Асиметрия	5,744562647	0,697842343	0,426874948
размах – разликата между м	0,01	44	4
Минималната стойност в изв	1	20	1
Максималната стойност в изв	1,01	64	5
сумата от стойностите на ва	33,01	1284	89
Обема на извадката	33	33	33

Таблица.1. Корелация и дескриптивна статистика за променливите отговор: „Зависи от ситуацията“ и възрастта и местоживеенето. Отговор мъже за извадка (N=33).

След извършен корелационен анализ между променливите „Зависи от ситуацията“ (споделено, егалитарно лидерство) и възрастта при мъжете, се констатира слаба отрицателна корелация. Това позволява да заключим, че хипотеза №2 се потвърждава. Корелационният анализ между променливите „Зависи от ситуацията“ (споделено, егалитарно лидерство) и местоживеенето при мъжете показват, много слаба отрицателна корелация. Потвърждава изведената хипотеза №3.

КОРЕЛАЦИЯ МЕЖДУ	възраст	местоживеене	си от ситуация
<i>Зависи от ситуацията</i>	1		
<i>възраст</i>	0,018351464	1	
<i>Местоживеене</i>	-0,08681231		1
Дескриптивен анализ	Зависи от ситуацията	Възраст	Местоживеене
Извадково средно	1,00015625	39,125	2,828125
Стандартна грешка на средното	0,00015625	1,302755779	0,148662502
Медиана	1	38,5	3
Мода	1	33	3
Стандартно отклонение	0,00125	10,42204623	1,189300014
Извдкова дисперсия	1,5625E-06	108,6190476	1,414434524
Ексцес	64	-0,622128475	-0,392567827
Асиметрия	8	0,139178423	0,518886345
размах – разликата между максималната иминималната	0,01	45	4
Минималната стойност в извадката	1	20	1
Максималната стойност в извадката	1,01	65	5
сумата от стойностите на вариантите в извадката	64,01	2504	181
Обема на извадката	64	64	64

Таблица.2. Корелация и дескриптивна статистика за променливите отговор: „Зависи от ситуацията“, възраст и местоживеене. Отговори на изследвани лица от женски пол (N=64).

Корелационният анализ между променливите „Зависи от ситуацията“ (споделено, егалитарно лидерство) и възрастта при жените демонстрира неутрална корелация, което отхвърля хипотеза №2. Сравнението между променливите „Зависи от ситуацията“ (споделено, егалитарно лидерство) и местоживеенето при мъжете установи слаба отрицателна корелация. Резултатите потвърждават хипотеза №3.

Корелация между отговор: „Мъжът трябва да изпълнява ролята на лидер в семейството“ и възрастта и местоживеенето.

Корелация между	Мъжът трябва да е лидер	възраст	местоживеене
Мъжът трябва да е лидер	1		
възраст	-0,301813344	1	
местоживеене	-0,184460486		1
Дескриптивен анализ	Мъжът трябва да е лидер	Възраст	Местоживеене
Извадково средно	2,000384615	42,53846	3,038461538
Стандартна грешка на средно	0,000384615	2,854541	0,225188941
Медиана	2	41,5	3
Мода	2	45	3
Стандартно отклонение	0,001961161	14,55536	1,148242805
Извдкова дисперсия	3,84615E-06	211,8585	1,318461538
Екссес	26	-0,68338	-0,374054445
Асиметрия	5,099019514	0,35553	0,263199591
размах – разликата между м	0,01	50	4
Минималната стойност в из	2	20	1
Максималната стойност в из	2,01	70	5
сумата от стойностите на ва	52,01	1106	79
Обема на извадката	26	26	26

Таблица.3. Корелация и дескриптивна статистика за променливите отговор: „Мъжът трябва да изпълнява ролята на лидер в семейството“ и възрастта и местоживеенето. Отговор мъже за извадка (N=26).

Корелационният анализ между променливите „Мъжът трябва да е лидер в семейството“ и възрастта при мъжете, се констатирана умерена отрицателна корелация. На база получените резултати може да заключим, че хипотеза №2 се потвърждава. Анализът между променливите „Мъжът трябва да е лидер в семейството“ и местоживеенето при мъжете показват слаба отрицателна корелация. Потвърждава хипотеза №3.

КОРЕЛАЦИЯ МЕЖДУ	Мъжът трябва да бъде лидер	възраст	местоживеене
Мъжът трябва да бъде лидер	1		
възраст	0,277258864	1	
местоживеене	-0,319444444		1
Дескриптивен анализ	Мъжът трябва да бъде лидер	Възраст	Местоживеене
Извадково средно	2,000526316	42,05263158	3,210526316
Стандартна грешка на средното	0,000526316	3,596191686	0,210526316
Медиана	2	44	3
Мода	2	36	3
Стандартно отклонение	0,002294157	15,67543614	0,917662935
Извдкова дисперсия	5,26316E-06	245,7192982	0,842105263
Ексцес	19	0,558445986	-0,216835172
Асиметрия	4,358898944	-0,876225069	0,502128065
размах – разликата между макси	0,01	60	3
Минималната стойност в извадк	2	3	2
Максималната стойност в извадк	2,01	63	5
сумата от стойностите на вариан	38,01	799	61
Обема на извадката	19	19	19

Таблица.4. Корелация и дескриптивна статистика за променливите отговор: „Мъжът трябва да изпълнява ролята на лидер в семейството“ и възрастта и местоживеенето. Отговор жени за извадка (N=19).

Корелационният анализ между променливите „Мъжът трябва да е лидер в семейството“ и възрастта при жените показва слаба положителна към умерена корелация. На база получените резултати може да заключим, че хипотеза №2 се потвърждава.

Резултатите получени от отговорите на жените и извършения корелационен анализ между променливите „Мъжът трябва да е лидер в семейството“ (мъжът е лидер) и местоживеенето при жените показват умерена отрицателна корелация. Потвърждава изведената хипотеза №3.

Корелация между отговор: „Жената трябва да изпълнява ролята на лидер в семейството“ и възрастта и местоживеенето.

Корелация между	Жената трябва да бъде лидер	възраст	местоживеене
Жената трябва да е лидер	1		
възраст	-1	1	
местоживеене	-1		1
Дескриптивен анализ	Жената трябва да бъде лидер	Възраст	Местоживеене
Извадково средно	3,005	41,5	4
Стандартна грешка на средното	0,005	4,5	1
Медиана	3,005	41,5	4
Стандартно отклонение	0,007071068	6,363961031	1,414213562
Извдкова дисперсия	0,000099979	40,5	2
размах – разликата между максималната ими	0,01	9	2
Минималната стойност в извадката	3	37	3
Максималната стойност в извадката	3,01	46	5
сумата от стойностите на вариантите в извад	6,01	83	8
Обема на извадката	2	2	2

Таблица.5. Корелация и дескриптивна статистика за променливите отговор: Жената трябва да изпълнява ролята на лидер в семейството “ и възрастта и местоживеенето. Отговор мъже за извадка (N=2).

Корелационният анализ между променливите „Жената трябва да е лидер в семейството“ и възрастта при мъжете разкрива отрицателна корелация. Резултатите потвърждават хипотеза №2. Съответно резултатите получени на базата дадени отговори от мъжете и извършения корелационен анализ между променливите „Жената трябва да е лидер в семейството“ (жената е лидер) и местоживеенето при мъжете показват отрицателна корелация. Потвърждава изведената хипотеза №3.

КОРЕЛАЦИЯ МЕЖДУ	Жената трябва да бъде лидер	възраст	местоживеене
Жената трябва да бъде лидер	1		
възраст	0,365424128	1	
местоживеене	-0,275658923		1
Дескриптивен анализ	Жената трябва да бъде лидер	Възраст	Местоживеене
Извадково средно	3,00125	41,125	3,625
Стандартна грешка на средното	0,00125	6,206095794	0,323899235
Медиана	3	46,5	3
Мода	3	#N/A	3
Стандартно отклонение	0,003535534	17,55348968	0,916125381
Извдкова дисперсия	0,000012495	308,125	0,839285714
Екссес	8	3,93847193	-1,039384337
Асиметрия	2,828427125	-1,88916626	0,998655463
размах – разликата между макси	0,01	55	2
Минималната стойност в извадка	3	2	3
Максималната стойност в извадка	3,01	57	5
сумата от стойностите на вариан	24,01	329	29
Обема на извадката	8	8	8

Таблица.6. Корелация и дескриптивна статистика за променливите отговор: Жената трябва да изпълнява ролята на лидер в семейството “ и възрастта и местоживеенето. Отговор жени за извадка (N=8).

Корелационният анализ между променливите „Жената трябва да е лидер в семейството“ и възрастта при жените демонстрира умерена положителна корелация. Следователно хипотеза №2 се потвърждава. Резултатите от отговорите на мъжете и извършения корелационен анализ между променливите „Жената трябва да е лидер в семейството“ и местоживеенето при жените показват, слаба отрицателна към умерена корелация. Следователно хипотеза №3 се потвърждава.

Заклучение

Изследването разкрива тенденциите, които настъпват в семейната среда по отношение на контекста на глобалните социални промени. Особено значение придобиват свързаните с пола стереотипи по отношение на лидерските процеси между партньорите. Резултатите от проучването биха могли да послужат за основа при проучването на динамиката на лидерските процеси в системата учител-родител-дете. Друг полезен принос би бил прочита на влиянието на половите стереотипи и избора на лидерски стил в светлината на психологическото тълкуване на причините за дисфункцията на брачните и семейните отношения. В този смисъл могат да се наблюдават прояви на фрустрация,

гняв и агресивно поведение в следствие на разминаването в очакванията във връзка със семейните роли, отговорности и функции на партньорите. Насочването на изследователските интереси в посока на преодоляване на половите стереотипи могат да послужат за развитие на психологическата резилиентност в семейството за преодоляване на стресогенните фактори при адаптацията към новите условия на семейно съжителство.

Литература

Belsky J, Pluess M. (2009) Beyond diathesis stress: differential susceptibility to environmental influences. *Psychol Bull.* Nov;135(6):885-908. doi: 10.1037/a0017376. PMID: 19883141.

Bonanno, G. A., Westphal, M., & Mancini, A. D. (2011). Resilience to loss and potential trauma. *Annual review of clinical psychology*, 7, 511-535.

Davydov, D. M., Stewart, R., Ritchie, K., & Chaudieu, I. (2010). Resilience and mental health. *Clinical psychology review*, 30(5), 479-495.

Doyle, J. A. & M. A. Paludi. (1991). *Sex and Gender. The Human Experience*. IA: Wm. C. Brown Publishers

Forbes, S., & Fikretoglu, D. (2018). Building Resilience: The Conceptual Basis and Research Evidence for Resilience Training Programs. *Review of General Psychology*, 22(4), 452–468.

Pemberton, C. (2015). *Resilience: A Practical Guide for Coaches*. Maidenhead: Open University Press.